

Сердюк Наталія Аркадіївна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сердюк Наталія Аркадіївна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук і права
Київського національного університету
будівництва і архітектури
м. Київ, Україна
serdyuk_natalia@ukr.net

Анотація: У статті досліджено виклики з надання соціальних послуг в умовах війни вразливим, малозахищеним та незахищеним категоріями населення, комплексні медико-соціальні послуги, що передбачають проживання людини у спеціалізованій установі та людей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Розкрито проблеми координації та узгодження роботи у режимі кризового надання соціальних послуг центральних органів влади, органів місцевого самоврядування, волонтерів, благодійних фондів і небайдужих людей.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, економічна політика, людиноцентризм, війна.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало викликом для всіх сфер державного життя. Не винятком стала і соціальна, яка, зазвичай, опікується вразливими, малозахищеними та незахищеними категоріями населення. Війна кардинально змінила соціальну функцію як в Україні так і багатьох країн світу, що безпосередньо підтримують наших громадян та спричинила нові виклики соціального захисту, а саме: евакуація дітей з вразливих категорій, соціальні послуги з забезпеченням проживання, соціальні послуги з догляду вдома та надання соціальних послуг в умовах війни вразливим, малозахищеним та незахищеним категоріями населення, комплексні медико-соціальні послуги, що передбачають проживання людини у спеціалізованій установі.

Агресія росії проти України призвела до значного потоку «біженців» у країни ЄС, і Євросоюз та національні уряди роблять усе можливе, аби допомогти цим людям. 4 березня 2022 р. почала діяти Директива тимчасового захисту Європейського Союзу, яка гарантує негайний захист в ЄС для осіб, що тікають від війни. Усі країни, що відкрили кордони для українців, оперативно приймають зміни до законодавства для легалізації переселенців. Українці, які евакуюються через війну, можуть отримати допомогу та тимчасовий захист в інших країнах. Це

Сердюк Наталія Аркадіївна

дозволяє їм знайти місце тимчасового проживання, влаштуватись на роботу, користуватись медичними послугами країни, а дітям – відвідувати навчальні заклади.

Головне у кризовій ситуації – якомога швидше розпочати надання допомоги: скоординувати дії причетних до цього служб, вирішити поточні питання, щоб людина за найкоротший термін отримала дах над головою, одяг, харчування, транспортні, консультаційні послуги, психологічну підтримку, догляд, соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, відновлення документів. Поінформувати внутрішньо переміщених осіб про можливість та порядок отримання щомісячної адресної допомоги для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, та житлових субсидій.

Люди, що отримують соціальні послуги, з тих чи інших причин (або їх комплексу) – як-то вік, самотність, захворювання, соціальні негаразди, бідність тощо – перебувають у вразливому становищі, а отже, ще менш стійкі до різноманітних криз. Людина, яка не може самостійно покинути своє помешкання або піклуватися про себе чи своїх дітей і фактично залежить від сторонньої допомоги, в ситуації військової загрози опиняється у фактично беззахисному

становищі.

Так, виявлення осіб, що потребують допомоги, завжди було головним завданням соціальних служб. Оскільки раннє виявлення проблем, які ще не мають хронічного та довготривалого впливу на людину, дає більше позитивних результатів [1]. Особливо це важливо в період воєнного стану, зволікання може коштувати занадто дорого.

Психоневрологічні інтернати, геріатричні пансіонати для ветеранів війни і праці та інші заклади, які надають соціальні та медико-соціальні послуги із забезпеченням проживання, а також заклади інституційного догляду та виховання дітей (навчальні заклади інтернатного типу, дитячі будинки-інтернати, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, центри реабілітації дітей з інвалідністю тощо) в умовах війни також постали перед серйозним викликом – як убезпечити всіх, хто там працює і проживає, а також по можливості продовжувати надавати належний догляд і забезпечити гідні умови проживання для своїх підопічних [2].

На початку війни у закладах з надання соціальних послуг значно додалося роботи. Адже частина соціальних працівників евакуювався, і на працівників, що залишилися, в

Сердюк Наталія Аркадіївна

окремих ситуаціях лягло подвійне навантаження. В умовах російської агресії збільшилася кількість одиноких людей, зросла чисельність внутрішньо переміщених. Об'єднання зусиль соціальних працівників з волонтерами, громадськими організаціями має неабияке значення. Нині громадські організації, просто небайдужі люди об'єднуються і допомагають соціальним службам, а іноді перебирають на себе виконання окремих функцій, як то прибирають житло, готують їжу тощо. Територіальним центрам чи виконавчим органам місцевої влади треба лише співпрацювати з волонтерами, громадськими організаціями, залучати гуманітарну допомогу від міжнародних партнерів спрямовувати їхні зусилля туди, де підтримка найпотрібніша. Наприклад, на початку війни київські ресторатори переорієнтовували свій бізнес на приготування гарячих обідів для одиноких людей старшого віку, а волонтери розвозили їжу. Завдяки цьому соціальні працівники мали змогу надавати іншу необхідну допомогу[3].

Через обстріли в багато закладах інституційного догляду зникало світло, тепло- та водопостачання, було пошкоджено телекомунікації, вікна та двері, що робило їх непридатними до проживання й отримання послуг і створювало потребу в екстреній евакуації їх мешканців.

Органи місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення відповідальні за евакуацію комунальних закладів не завжди мали достатньо фінансових та адміністративних ресурсів для забезпечення евакуації, зокрема необхідної кількості транспортних засобів. Крім того, в низці населених пунктів активні бойові дії призвели до пошкодження ліній зв'язку, що унеможливлювало координацію на місцях із центральними органами влади або органами місцевого самоврядування у сусідніх регіонах та ускладнювало забезпечення безпечного маршруту, доставку продуктів харчування, засобів гігієни, медикаментів.

До евакуації підключилися волонтери, благодійні фонди і небайдужі люди, які допомагали керівникам закладів у пошуку аналогічних закладів, які б могли прийняти до себе евакуйованих підопічних, або будь-яких інших можливостей забезпечити їхнє проживання й отримання послуг в регіонах, де не ведуться бойові дії.

До приймаючих закладів одночасно потрапляють одинокі люди похилого віку, ветерани війни та праці, люди з інвалідністю, у тому числі з психоневрологічними захворюваннями, а також люди, що потребують стороннього догляду, побутового та медичного обслуговування, соціальної

Сердюк Наталія Аркадіївна

та медичної реабілітації. Проте ущільнення таких установ, далеко не завжди супроводжувалося збільшенням матеріальних ресурсів закладу та розширенням його штату. Для приймаючих закладів стає викликом потреба забезпечити новоприбулих мешканців необхідними соціальними та медико-соціальними послугами, а також гідними умовами проживання і побуту для всіх підопічних.

В умовах війни Міністерство соціальної політики почало працювати у режимі кризового надання соціальних послуг: рішення про їх надання почали прийматися протягом доби, оминаючи довгу процедуру узгодження. Крім того, війна поставила перед місцевими радами інші нові питання, які стосуються підтримки наших військових, допомоги внутрішньо переміщеним особам, функціонування об'єктів критичної інфраструктури, забезпечення життєдіяльності міст і областей, залучення гуманітарної допомоги від міжнародних партнерів та сприяння розміщенню релокованих підприємств у своїх громадах.

Таким чином, метою відновлення України від наслідків війни, повинна стати нова модель соціальної політики України, яка відповідає принципам і стандартам соціальної політики ЄС, покращує якість людського життя, протистоїть

демографічним змінам, посилює рівень соціального захисту, сприяє скороченню бідності, посилює соціальну єдність, допомагає подолати дискримінацію в усіх її формах та відповідає фінансовим можливостям держави та спроможна подолати проблеми викликані російською агресією.

Соціальна політика має бути людиноцентричною, гнучкою та спроможною надавати послуги і виплати незалежно від місця перебування в Україні та базуватися на довгострокових цілях відповідно до соціальної політики ЄС. Соціальна політика не може формуватися окремо від політики зайнятості, яка в Україні розвивається як складова економічної політики.

Список літератури:

1. Сердюк Н.А., Вангородська Г.І. Права людини в контексті реалізації реформи в сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право* 2022 № 69 (1). С. 72-78.
2. Ломоносова Н., Бабич К. Соціальний захист і війна в Україні (24 лютого — 30 квітня 2022) \ Cedos. Громадська організація «Центр дослідження суспільства» 17.05.2022. URL:

Сердюк Наталія Аркадіївна

<https://cedos.org.ua/researches/soczialnyj-zahyst-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-30-kvitnya-2022/>

3. Волкова Г. Модернізація системи соціальної підтримки населення України. Урядовий кур'єр, 5 липня 2022 р. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/kerivnik-ekspertnoyi-grupi-z-pitan-rozvitku-sistem/>

Справедливий Закон —
найвища суспільна мудрість

ЗМІСТ

Бадида А.Ю., Переш І.Є. Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану: баланс між публічним інтересом та індивідуальними правами.....	10-20
Бєлов Д.М., Бєлова М.В. Цифрофізація, як елемент захисту прав біженців та внутрішньо переміщених осіб в умовах війни в Україні.....	21-38
Бисага Ю.М. Ключові інструменти права в дієвій боротьбі за свободу та незалежність української держави.....	39-43
Вишневська М.М. Особливості конституційно-правового статусу виборчих комісій за виборчим законодавством України.....	44-53
Заборовський В.В., Манзюк В.В. Концепція доступності правосуддя в правозастосовній практиці Європейського суду з прав людини через призму професійної діяльності адвоката.....	54-63
Карапетян А.Р. Заборона прямої дискримінації у здійсненні права дітей зовнішньо переміщених осіб на освіту в країнах-членах Ради Європи.....	64-73
Копча В.В. Правовий захист конституційних принципів у рішеннях Конституційного Суду Угорщини.....	74-82
Копча Н.В. Призначення і проведення тактики слідчого огляду: теорія і практика.....	83-95

Кравчик С.М., Гарагонич О.В. Правові засади господарсько-правової відповідальності у сфері енергетики.....	96-123
Мельничук О.Ф. Гарантії реалізації конституційного права на освіту в Україні в умовах війни.....	124-139
Менджул М.В. Проблеми безпеки та захисту прав дитини в умовах війни в Україні.....	140-150
Пирога І.С., Пирога С.С. Міжнародне право як засіб перемоги України у війні з РФ.....	151-169
Попович Т.П., Топольницька М.І. Збройний конфлікт: теоретичні проблеми визначення.....	170-178
Берч В.В., Продан В.І. Сутність та спрямованість політики модернізації сучасної освіти.....	179-186
Сердюк Н.А. Забезпечення соціального захисту населення в умовах війни.....	189-195
Турияниця В.В., Турияниця В.В. Освіта українців-біженців у Європейському часопросторі в період російсько-української війни (на прикладі Чеської Республіки).....	196-211
Хотинська-Нор О.З. Оптимізація мережі судів: актуалізація ідеї в умовах воєнного стану в Україні.....	212-226
Щербанюк О., Бзова Л. Доступ до правосуддя в юриспруденції Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу.....	227-271

CONTENT

Badyda A., Peresh I. Protection of human rights in Ukraine under martial law: balance between public interest and individual rights.....	10-20
Byelov D., Byelova M. Digitization as an element of protection of the rights of refugees and internally displaced persons in the conditions of war in Ukraine.....	21-38
Bysaga Yu. Key legal tools in the effective struggle for the freedom and independence of the Ukrainian state.....	39-43
Vyshnevskya M. Peculiarities of the constitutional and legal status of election commissions under the election legislation of Ukraine.....	44-53
Zaborovsky V., Manziuk V. The concept of access to justice in the law enforcement practice of the European Court of Human Rights through the lens of a lawyer's professional activity.....	54-63
Karapetian A. Prohibition of direct discrimination in exercising the right of children of internally displaced persons to education in the member states of the Council of Europe.....	64-73
Kopcha V. Legal protection of constitutional principles in the decisions of the Constitutional Court of Hungary.....	74-82
Kopcha N. Designation and implementation of investigative review tactics: theory and practice.....	83-95
Kravchyk S., Garagonych O. Legal principles of economic and legal responsibility in the field of energy.....	96-123

Melnychuk O. Guarantees of realization of the constitutional right to education in Ukraine in war conditions.....	124-139
Mendzhul M. Problems of safety and protection of children's rights in the conditions of war in Ukraine.....	140-150
Pyroha I., Pyroha S. International law as a means of Ukraine's victory in the war with the russian federation.....	151-169
Popovych T., Topolnytska M. Armed conflict: theoretical problems of definition.....	170-178
Berch V., Prodan V. The essence and direction of the policy of modern education reform.....	179-186
Serdiuk N. Provision of social protection of the population in the conditions of war.....	189-195
Turianytsia V., Turianytsia V. Education of Ukrainian refugees in the European space-time during the Russian-Ukrainian war (on the example of the Czech Republic).....	196-211
Khotynska-Nor O. Optimization of the network of courts: actualization of the idea in the conditions of martial law in Ukraine.....	212-226
Șcerbaniuc Oksana, Bzova Laura Accesul la justiție în jurisprudența curții Europene a drepturilor omului și a curții de justiție a Uniunii Europene.....	227-271

*Дана монографія присвячена світлій пам'яті всіх тих, хто
віддав найдорожче - своє життя за Україну.*

За нашу і Вашу свободу!

Пам'ятаємо... молимося... сумуємо...

*За дорученням авторів колективної монографії проф. Бисаги
Ю.М., проф. Бєлова Д.М., доц. В.В. Берч, проф. Л.М. Дешко, проф.
В.В. Заборовського, ст. викл. В.І. Продан.*

Право - дієвий засіб перемоги України у війні з РФ: аналітика, оцінки,
прогнози: міжнародна колективна монографія / за заг. ред. Бисаги Ю.М.,
Бєлова Д.М., Берч В.В., Дешко Л.М., Заборовського В.В. та Продан В.І.
Ужгород: Видавничий дім «РІК-У», 2023. 275 с.

ISBN 978-80-974150-2-2

Монографія є комплексним науковим дослідженням питання реалізації
прав, свобод та інтересів осіб в умовах воєнного стану. Передбачаються
механізми реалізації прав та свобод осіб, окреслюються максимально допустимі
межі обмеження прав, свобод та інтересів осіб в умовах війни. Питання
функціонування судових та правоохоронних органів в умовах війни а також
реалізація інституції притягнення винних осіб до відповідальності.

УДК 342.1/.78(477):355.01(477+470)«2022/2023» П 68

© Ю.М. Бисага, Д.М. Бєлов, В.В. Берч,
Л.М. Дешко, В.В. Заборовський, В.І. Продан.

УДК 342.1/.78(477):355.01(477+470)«2022/2023» П 68

Наукові редактори:

Бисага Юрій Михайлович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Белов Дмитро Миколайович - доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Берч Вероніка Вікторівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Дешко Людмила Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Заборовський Віктор Вікторович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Продан Вікторія Іванівна - старший викладач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет», аспірант.

Рецензенти:

Берназюк Я.О. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, суддя Верховного суду України.

Медвідь А.Б. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії держави і права, директор науково-практичного центру дослідження та захисту конституційних прав особи Львівського торговельно-економічного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол №6 від 15.11.2022 р.)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО
ПРАВознавства
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН ЄВРОПИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ
ПРАВОСУДДЯ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН
УКРАЇНИ

ПРАВО - ДІЄВИЙ ЗАСІБ ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ У ВІЙНІ З РФ: АНАЛІТИКА, ОЦІНКИ, ПРОГНОЗИ

міжнародна колективна монографія

«РІК-У»

Ужгород • 2023

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION
"UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY"
FACULTY OF LAW
DEPARTMENT OF CONSTITUTIONAL LAW AND
COMPARATIVE JURISPRUDENCE
INSTITUTE OF STATE AND LAW OF EUROPEAN COUNTRIES
RESEARCH INSTITUTE OF THEORY AND PRACTICE OF JUSTICE
INSTITUTE OF STATE AND RIGHTS NAMED BY V.M.
KORETSKY NAS OF UKRAINE**

**LEGAL AND EFFECTIVE MEANS OF
UKRAINE'S VICTORY IN THE WAR
WITH THE RUSSIAN FEDERATION:
ANALYSIS, ASSESSMENTS,
FORECASTS**

international collective monograph

"RIK-U"

Uzhhorod • 2023